

KORMORÁN VEĽKÝ NA SLOVENSKU I V ČESKEJ REPUBLIKE. KDE PRÁVO POSKYTUJE NÁDEJ NA LEPŠIU BUDÚCNOSŤ?

LUKÁŠ SVETLÍK

Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta

Abstract in original language

Príspevok ponúka v úvode jednoduché objasnenie problému, vzniku nadmernej škody spôsobenej zákonom zvlášť chráneným živočíchom – kormoránom veľkým na rybách, a historickým vývojom jeho právnej ochrany na území Slovenska a Českej republiky. V právnej ochrane a náhrade škody štátom budem pokračovať až k súčasnému stavu, ktorý je medzi týmito dvoma susednými štátmi diametrálne odlišný. Ich vzájomné porovnávanie a aplikácia na praktické poznatky, tvoriace ťažisko príspevku, bude poukazovať na rôznosť a možný návrh legislatívnej zmeny pre zníženie spôsobovanej škody.

Key words in original language

Kormorán veľký, zákonom zvlášť chránený druh živočícha, náhrada škody

Abstract

In the introduction, the paper presents a brief explanation of the problem of excessive damages done to statutorily protected species - Great Cormorants. Furthermore, it deals with the historical development of its legal protection within the region of Slovakia and the Czech Republic. This shall demonstrate the diametrically different outcome in the legal framework of both countries. Their comparison and application to practical knowledge, the core of this paper, shall point out the variety of possible protection and shall propose legislative changes aiming to decrease the caused damage.

Key words

Great Cormorant, by law specially protected animal, compensation for damages

1. KORMORÁN ? TO JE TEN VTÁK O KTOROM HOVORIEVAJÚ V TELEVÍZNYCH SPRÁVACH ?

Aby bolo ľahšie pochopiteľné, v čom spočíva problematika náhrady škôd spôsobených kormoránom veľkým (*Phalacrocorax carbo*) a jeho nadmernej legislatívnej ochrany, považujem za dôležité aspoň v skratke zhrnúť pár základných faktov o tomto vtákovi.

Kormorán veľký (*Phalacrocorax carbo*) patrí do radu Pelecaniformes, je jedným z troch česko-slovenských zástupcov čeľade Phalacrocoracidae a rodu *Phalacrocorax*. Kormorán je čierno sfarbený vták o veľkosti husi s lesklým modrofialovým perím. Má valcovité telo, dlhý krk a hornú časť zobáka hákovito zahnutú. Za týmto

pevným hákom nasleduje na hrdle rozťahovateľné vrečko, ktoré slúži ako „úložný priestor“ na ulovené ryby. Tieto charakteristické črty, spolu s faktom, že sa dokáže potápať do hĺbky 16 metrov a pod hladinou vydrží až 70 sekúnd z neho robia priam dokonalého predátora – lovca rýb. Kormorán je rybožravý vták, ktorého denná spotreba rýb je u dospelého jedinca odhadovaná priemerne na 400-500 gramov¹, v období hniezdenia sa zvyšuje o dennú dávku mláďat (180- 250 gramov). Ročná spotreba potravy dospelého kormorána predstavuje okolo 180 kg rýb. Na Slovensku hniezdi populácia v počte 50 - 250 párov, v Českej republike 300 - 350 párov. Hniezdi v kolóniách, kde znáša 3– 6 modrozelených vajec a dožíva sa vyše 20 rokov. V Európe je kormorán považovaný za vtáka s inváznym charakterom výskytu a to v súvislosti s dostatkom potravných, príp. hniezdnych príležitostí a s dlhovekosťou. Keďže píšem o vysokých škodách, tak môže vyvstať otázka, ako môže tak malá populácia spôsobovať tak obrovské škody? Odpoveď „prilietá“ každú jeseň z Pobaltských krajín – domova Kormorána veľkého, v počte celej populácie, na nezamrzajúce vodné toky po celej Európe. Veľkosť tejto migrujúcej populácie v Európe je pri najnižších odhadoch tvorená 1.7 – 1.8 miliónom jedincov². Tieto čierne mračná na oblohe prilietajú z jediného dôvodu – nasýtiť sa na komerčne zarybňovaných a regulovaných vodách, kde vodná hladina ani počas zimy nezamrzá, keďže v oblasti ich „letného loveckého sídla“ sú v tom čase všetky vodné plochy pokryté ľadom, „vďaka čomu“ ostávajú u nás až do konca marca. Táto invazívna migrujúca populácia dosiahla v zimnom období 2010/2011 – v Českej republike okolo 12.000 kusov a na Slovensku približne 7.000 kusov, čo predstavuje obrovskú záťaž na všetky prírodné biotopy.³ Štatisticky kormorán nemá problém zhltnúť ulovenú rybu o veľkosti 30 cm, avšak potvrdili sa aj prípady ulovenia 40 a viac centimetrových kúsokov. Nielenže teda kormorán vyloví väčšinu osádky vodného toku do veľkosti 30 cm, ale svojím zahnutým zobákom uchopí a poškodí aj omnoho väčšie kusy rýb, než dokáže sám skonzumovať - matečné ryby, ktoré majú prirodzene zachovávať rovnováhu ekosystému výterom. Takto vystresovaná ryba, často krát ulovená a poškodená od zobáku kormorána, no príliš veľká na to aby ju kormorán zožral, upadá, chradne a zranenia začínajú napádať plesne až to skončí jej úhynom. Toto je jedna z najväčších škôd, ktoré verejnosť nevidí. Napríklad horný tok rieky Oravy na Slovensku, kedysi raj kapitálnych hlavátok, krásnych lipňov a rekordných

¹ maximálne 800 gramov

² Európsky plán regulácie populácie kormoránov - 2008/2177(INI) [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:021E:0011:0015:SK:PDF>>

³ z dôvodu obtiažneho postupu sčítavania boli odhadované počty v ČR od 20.000-30.000 kusov, zaznamenaný jednorázový prelet kídla o veľkosti až 100.000 ks; a na Slovensku odhadovaný počet okolo 12.000 kusov. Zaujímavé, ako moc sa tieto odhady líšia od stavu, napočítanom v danom sčítavacom dni na nocoviskách.

pstruhov, je teraz tok bez rybieho života, čo ovplyvňuje celú miestnu faunu a flóru. Vzhľadom na značne vysokú potravinovú konkurenciu kormorána s človekom a páchanie škôd na chovných hospodárskych revíroch bol v minulosti prenasledovaný a selektívnym odstreľom takmer úplne potlačený, až sa stal vzácnym a ohrozeným druhom. Táto vzácnosť či ohrozenosť však nevyplývala z jeho precitlivenosti na stav životného prostredia, ale výlučne z drastického zdecimovania jeho stavov človekom. Naopak, tvrdý boj človeka s týmto vtákom z neho urobil veľmi ostražitého, odolného živočícha, schopného odhadnúť správanie a úmysly človeka. Všetky tieto vlastnosti, ktoré získal v boji s človekom a medzinárodný úzus o jeho ochrane, smerovali k opätovnému zvýšeniu jeho počtov do takej miery, že rast populácie kormorána veľkého sa od 80-tych rokov stal celoeurópskym problémom.⁴ Už od začiatku, keď sa stavy kormorána začali neúnosne zvyšovať, začali aj rybári biť na poplach. Snažili sa o osvetu, predpokladajúc blízku budúcnosť. Keď som sa v roku 2005 začal tejto téme aktívne venovať, migrujúca populácia bola 4-krát menšia ako v súčasnosti, a o tom, že dáky kormorán žerie ryby skoro nikto nevedel. Aj vďaka televízneho spravodajstva a príspevkov do časopisov sa o kormoránoch dozvedela širšia verejnosť. Za tých necelých 6 rokov sa situácia, ktorá proti sebe postavila ochranárov a rybárov tak zmenila, že sami ochranári pripúšťajú premnoženosť a nutnú reguláciu kormorána, že vlády jednotlivých náletmi postihnutých štátov začali legislatívne riešiť obmedzovanie vzniku škôd, a že sa premnožením kormorána zaoberá aj Európsky Parlament – INI/2008/2177 - Európskym plánom regulácie populácie kormoránov.

„Toto usnesení mimo jiné vyzývá Evropskou komisi a členské státy ke sledování populace kormorána velkého (které bude podkladem pro každoroční zachycení stavu a vývoje této populace), vypracování vědeckého projektu hodnotícího velikost a strukturu populace, vytvoření příznivých podmínek pro spolupráci na základě spolehlivých údajů, ustavení pracovní skupiny k utřídění postojů a argumentace jednotlivých stran sporu, k vypracování plánu regulace populace, který umožní dlouhodobě kormorány integrovat do kulturní krajiny, ke stanovení definice "závažné škody", k vypracování pokynů týkajících se výjimek ze směrnice o ochraně ptactva, k podpoře udržitelné regulace populace kormorána velkého a hledání řešení těchto problémů.“⁵

2. VZNIK OCHRANNÉHO ÚZUSU KORMORÁNA, ALEBO AKO NAD NÍM SVET DRŽAL OCHRANNÚ RUKU

⁴ SVETÍK, Lukáš. Expanzia kormorána veľkého na Slovensku, 2007, Stredoškolská odborná činnosť

⁵ Európsky plán regulácie populácie kormoránov - 2008/2177(INI) [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:021E:0011:0015:S K:PDF>>

Po spomínanom potlačení populácie kormorána, sa o jeho záchranu začali zaujímať ochrannárske združenia, vyhlasujúce, že človek svojimi činmi tak ako vždy uškodil prírode a teraz to musí „napraviť“ a postarať sa o stabilizáciu populácie kormoránov, inak hrozí ich vyhynutie.⁶ A tak Smernicou Rady EÚ č. 79/409/EEC o ochrane voľne žijúcich vtákov (Smernica o vtákoch) z 2. apríla 1979, kde je už kormorán vedený ako chránený druh a „Dohovorom o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť“, ktorý bol podpísaný 19. septembra 1979 v Berne a platnosť nadobudol 1. júna 1982. („Bernský dohovor“⁷, Slovenská republika tento dohovor podpísala v roku 1994 a pre SR nadobudol platnosť 1. januára 1997, a kormorán je evidovaný ako druh s miernejším stupňom ochrany) sa štáty európskej únie vydali cestou právnej ochrany tohoto lovca rýb. V roku 1997, teda už v čase značného nárastu populácie kormorána bol v Bonne podpísaný Dohovor o ochrane voľne žijúcich druhov sťahovavých vtákov“, zo dňa 23.6.1997. Ide o tzv. „Bonnský dohovor“. Ešte v tom istom roku Európska komisia vydala Nariadenie Komisie č. 97/49 EC a v roku 1998 vznikla jej novela, ktorá zmiernuje stupeň ochrany kormorána a umožňuje prijať jednotlivým štátom opatrenia na jeho reguláciu podľa konkrétnej vnútroštátnej situácie. „Zníženie stupňa ochrany akéhokoľvek druhu, ktoré sa takto dosiahlo u kormorána, je úplne ojedinelé a svedčí o akceptovaní vážnosti situácie na úrovni EÚ.“⁸

3. ZAČIATKY NÁLETOV KORMORÁNOV NA ČESKÉ A SLOVENSKÉ VODNÉ PLOCHY

Koncom 90-tych rokov minulého storočia začali migrujúce populácie kormoránov vysielat' svojich „zvedov“ hľadajúcich bohaté a vyhovujúce loviská.⁹ Tak sa kormorány dozvedeli o vhodných lokalitách v rámci krajín v oblasti Česka a Slovenska, miest kam doteraz nelietali, či už pre značnú vzdialenosť, alebo „nevedomosť“ o miestnych právnych pomeroch“. Víťali ich desiatky ornitológov, s ďalekohľadmi prilepenými k očiam a s úžasom sledujúcich kormorány kŕmiace sa na miestnych tokoch a jazerách. Rybári však

⁶ Tento príspevok je svedectvom toho, že náprava človekom opäť nevyšla ale vznikol tu naopak opačný problém, problém s premnožením, ktorý človek opäť musí vyriešiť. A tým sa uzatvára bludný kruh ktorý pôjde stále dookola...

⁷ V prílohe č.II. Bernského dohovoru, ktorá hovorí o ochrane voľne žijúcich druhov fauny sa uvádza ako chránený druh aj kormorán veľký.

⁸ BACO, PETER, K problému kormoránov [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/analiza/k-problemu-kormoranov>>

⁹ Ich doterajšie loviská už neuniesli nadmerný predačný tlak, a ryby boli takmer úplne zdecimované. Taktiež v oblasti hniezdisk im počas zimy zamrzali vodné hladiny, a tak aspoň tú trošku rýb, ktoré prežili ochránila vrstva ľadu, cez ktorý kormorán nedokázal preniknúť.

boli nešťastní, veď ryby, ktoré zo zákonnej povinnosti každoročne nasádzajú do revírov, ryby ktoré sa majú postarať o ďalšie potomstvo a ryby, ktoré by si chceli aj z časti uloviť späť a doniesť domov na vianočný stôl – umierali na stovky kíl denne.

4. KORMORÁN POD OCHRANOU PRÁVA A NÁHRADA ŠKODY NÍM SPOSOBENÁ V ČESKEJ REPUBLIKE

Svojoľné usmrčovanie živočíchov je zakázané - podľa zákona číslo 114/1992 Sb., o ochrane prírody a krajiny.¹⁰ A v zákone č. 449/2001 Sb. o myslivosti, je kormorán vedený v zozname zvery, ktorú nemožno loviť.¹¹ Jediná vec, v ktorej bolo možno vidieť útechu bol vtedy novoprijatý zákon č. 115/2000 Sb., o poskytovaní náhrad škod spôsobených vybranými zvlášte chránenými živočíchmi. Tento zákon, ponúkajúci finančnú kompenzáciu za obmedzenie vlastníckeho práva z dôvodu verejného záujmu na ochrane prírody a krajiny, upravujúci sedem vybraných druhov zvlášte zákonom chránených živočíchov, ktoré vzhľadom na svoj potravinový „jedálniček“, alebo veľkosť a nebezpečnosť môžu spôsobovať škody na životoch, majetku alebo hospodárske škody, v našom prípade kormorány na rybách. Pod tieto vybrané druhy spadá medveď hnedý, rys ostrovid, vlk dravý, bobor európsky, vydra riečna, los európsky a kormorán veľký. Podľa zákona o poskytovaní náhrad za škody spôsobené vybranými, zvlášte chránenými živočíchmi bude náhrada škody poskytnutá iba za predpokladu splnenia množstva podmienok. Tento zákon mal z pohľadu náhrady škody spôsobenej kormoránom pár múch. Pre úplnosť legislatívneho vývoja o náhradách treba dodať, že pôvodné znenie zákona z roku 2000 počítalo iba s náhradou škody spôsobenou iba hniezdiacou populáciou kormoránov, teda iba v období od 1.4. – 15.7. kalendárneho roku. Táto podmienka bola zo zákona vypustená už prvou novelou č. 476/2001 Sb., a odvtedy už je hradená škoda spôsobená kormoránom celoročne, teda aj migrujúcou populáciou.¹² Táto migrujúca populácia dosiahla roku 2008 na území Českej republiky počtu približne 12.768 kusov¹³ a odhadom denne skonzumovala 6 ton rýb (poškodené zobákom sa nepočítajú). Bohužiaľ z pohľadu rybárskeho zväzu zákon o poskytovaní náhrad škod spôsobených vybranými zvlášte chránenými živočíchmi stanovuje, že sa nehradí akákoľvek škoda spôsobená vybranými, zvlášte chránenými živočíchmi - kormoránmi, na rybách, ale iba tá škoda, ktorú spôsobia na rybách chovaných v hospodárskych

¹⁰ I keď stále je tu možnosť, aplikáciou § 5b tohoto zákona stanoviť odlišný postup a napr. povoliť usmrčovanie/odstrel; v odst. III. bod 3 je prehlásený za ohrozený druh

¹¹ § 2 písm. c)

¹² POKORNÁ, Lucie. Náhrada škody spôsobených vybranými druhmi zvlášte chránených živočíchů - aktuální otázky, 2010, Dny práva 2010 Brno

¹³ oficiálne stanovisko Birdlife/SOS [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://www.birdlife.cz/index.php?ID=1787>>

rybníkoch, v sádkách a pod., čo sú komerčné odchovné zariadenia, a nie rybárske revíry. Ryby nachádzajúce sa v takýchto odchovniach splňujú atribúty ovládateľnosti a vodné plochy atribúty ovládateľnosti a oddelenosti od okolitého vodného prostredia. Náhrada škody na rybách v rybárskych revíroch, teda vodných plochách tvoriacich skoro 90% vodných plôch v Českej republike nebola priznaná, až do dňa 14. 4. 2006, keď nadobudol účinnosť zákon číslo 130/2006 Sb., ktorým sa zmenil zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtení, plemenitbĕ a evidenci hospodárskych zvierat a o zmĕnĕ nĕkterých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ktorými bolo stanovené, že medzi ryby, ktoré môžu byť predmetom náhrady škôd podľa tohoto zákona patria aj ryby v rybárskych revíroch. Tým sa otvorili rybárskym hospodárom dvere požadovať po štáte náhradu škôd spôsobenú na rybách kormoránmi. Ale nebolo tomu celkom presne tak.

5. PROBLEMATIKA VLASTNÍCTVA RÝB V RYBÁRSKÝCH REVÍROCH

Od tejto chvíle si mohli rybárske združenia uplatňovať náhrady škôd spôsobené kormoránom, i keď pre obtiažnosť vyčíslenia a nejednotnosť právneho názoru ich ministerstvo životného prostredia nechcelo preplácať. V septembri 2006 vydalo Ministerstvo životného prostredia zdedenie, že náhrady škôd podľa z.č. 115/2000 Sb sa nemôžu vzťahovať na ryby v rybárskych revíroch. Tvrdilo totiž, že ryby, nachádzajúce sa vo vodných tokoch majú právny režim *res nullius* (vec ničia), a nemožno teda určiť, komu má byť náhrada škody hradená, lebo oprávnený subjekt k výkonu rybárskeho práva nadobúda ryby do svojeho vlastníctva práve ulovením (originárnym nadobudnutím) po splnení podmienok vyplývajúcich zo zákona o rybárstve. Môj názor, ako názor študenta právnickej fakulty a rybára je niekde na pol ceste medzi. Myslím si totiž, že ryby v riekach a tečúcich vodách, by skutočne mali byť v režime vlastníctva *res nullius*, ale ryby v jazerách, ktoré niesú odchovné, ale sú rybárskymi revírmi by mohli byť vo vlastníctve rybárskej organizácie.

Tento môj názor vychádza z časti o pôvodný zákon o náhrade škôd pred jeho novelizáciou z roku 2006, kde hospodárske rybníky, na ktorých vzniknutú škodu štát nahrádza, majúce spoločné znaky ako uzatvorenosťou, oddelenosťou od okolitého vodného prostredia a ovládateľnosťou rýb vo vnútri sú nachádzajúce sa ryby vo vlastníctve vlastníka hospodárskeho rybníka. Rybársky zväz má vo vlastníctve tiež pozemky pod vodnými, uzatvorenými plochami, oddelenými od okolitého vodného prostredia a čo sa týka ovládateľnosti rýb, tak si myslím, že je rovnaká ako na hospodárskych tak aj na revírnych vodných plochách (vďaka výlovu sieťami a podobne). Na rozdiel od uzatvorených vodných plôch si ale myslím, že ryby nachádzajúce sa v tečúcich tokoch by skutočne mali byť *res nullius* až do momentu ich ulovenia v súlade so zákonom o rybárstve, nakoľko to niesú uzatvorené plochy, oddelené od okolitého vodného prostredia a ovládateľnosť rýb je takmer nulová (migrácia, odplavenie pri záplavách a pod...). Bohužiaľ najdrastickejšie škody spôsobované kormoránmi sú práve na tečúcich vodných tokoch a môj názor nezdiela ani Nejvyšší soud. Podľa jeho názoru vyjadrenom v judikáte

pod sp. zn. 25 Cdo 540/2003 zo dňa 29. 4. 2004 nieje vlastníctvo rýb v tečúcich vodách na rozdiel odchovných rybníkov možné.¹⁴ Tento judikát bol ale vydaný ešte pred novelou č. 130/2006¹⁵, avšak postoj v ňom vyjadrený, neprelomil ani judikát 25 Cdo 3206/2007, vydanú po jeho účinnosti.

Strata neulovených rýb vo vodných tokoch skonzumovaním (v tomto judikovanom prípade vydrou, ale kormorán má rovnaké postavenie v rámci vybraných druhov zvlášť zákonom chránených živočíchov, a preto analogicky aplikujem tento judikát aj na kormorána) nemôže predstavovať zníženie majetkového stavu osoby, ktorá si nárokuje náhradu takejto škody, nakoľko v okamihu ich straty ich nevlastnila. Podľa názoru NS v daných judikátoch je ale ďalej uvedené, že majetková újma nieje rovná iba skutočnej škode, ale aj ušlému zisku oprávneného subjektu rybárskeho práva, teda očakávaného majetkového prospechu, ktorý by tento subjekt ulovením rýb dosiahol, pokiaľ by ryby neboli skonzumované vybraným druhom zvlášť zákonom chránených živočíchov (kormoránom). Tu by som ešte pre zjednodušenie uviedol, že rybárske organizácie si vedú evidenciu ulovených rýb svojimi členmi. Hospodársky cenné druhy rýb, ako kapor, štika, sumec, zubáč, lieň, pstruhy, mreny, podustvy¹⁶ sa musia do prehľadu o úlovkoch zapisovať hneď po ulovení a rozhodnutí rybára o ich ponechaní, zvyšné druhy rýb¹⁷, ktoré podľa rybárskeho zväzu nedosahujú tak vysokej úrovne hospodárskej cennosti (napr. jalec, amur, ostriež) sa zapisujú do evidencie až po skončení lovu, podľa predpisov a zákona o rybárstve. Takto má obvodná rybárska organizácia, ktorá užíva vodné plochy, pomerne presnú evidenciu o veľkostiach a množstve ulovených rýb na vrub veľkosti, hmotnosti a množstvu rýb do danej vody nasadených. Keď teda kormorány priletia na rybársky revír (v tomto fiktívnom prípade uzatvorené lovné jazero, na ktorom ročne je nasádzaných 3.000 kg kapra, a z ktorého sa ročne vyloví rybármi 1.000 kg v pomernej hmotnosti a veľkosti na veľkosť nasadených rýb, a po prípadnom zlovení daného rybníku sa im podarí vyloviť dokopy iba 500 kg kapra, dá sa z toho odvodzovať škoda, ako aj ušlý zisk vo výške ceny chýbajúcich 1.500 kg kapra. (tu sa samozrejme ešte musí počítať s určitými stratami z dôvodu úhynu,

¹⁴ rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 540/2003: „ Je proto zřejmé, že ztráta dosud neulovených ryb žijících ve vodních tocích tím, že je zkonsumovala vydra, nemůže představovat snížení majetkového stavu žalobce (oprávněný subjekt rybářského práva), který ryby k okamžiku jejich ztráty nevlastnil (jejich hodnota netvořila jeho majetkový stav), neboť je ulovením nenabyl do svého vlastnictví.“

¹⁵ upravujúcou § 4 písm. d) „ i ryby v rybářských revírech“

¹⁶ ryby, ktorých hospodárska hodnota sa odzrkadluje v tom, že dokážu dorásť do konzumnej veľkosti, majú chutné mäso, prípadne nemajú veľa kostí a predstavujú „symbol“ pre laickú verejnosť pod pojmi „chutné ryby“

¹⁷ tzv. „biele ryby“

alebo prípadne pytliactva). Kormorány si však svoju korisť nevyberajú podľa hospodárnej ceny, lovia všetko, od sumčekov, štúk, kaprov, cez ryby zákonom chránené (hlavátky) až po bežné „plevelné“ ryby ako pleskáč, alebo belica. Týmto neselektívnym lovom¹⁸ pôsobia v peniazoch nevyčísliteľné ekologické škody.¹⁹ Kde nájdeme tú prekrásnu formu pstruha potočného (*Salmo trutta morpha fario*), ktorá v pôvodnom genofonde existovala už iba na pár miestach? Tých pár jedincov, ktoré ešte neboli krížené človekom „prešľachtenými pstruhmi“ už predsa vyžrali kormorány... Snažím sa tu poukázať na značnú podobnosť medzi hospodárskymi rybníkmi, kde štát škody prepláca, a rybárskymi revírmi, kde štát škodu neprepláca. Späť ale k legislatívnej úprave. Ďalším dôležitým krokom, ktorý bolo treba pre rybárov prejsť, je povolenie na odstrel v miestach, kde koncentrácia a spôsobovaná škoda na rybárskych lovných revíroch nadobúda neúnosných kontúr. O odchylnom postupe pre usmrcovanie kormorána veľkého možno postupovať v rámci § 56 zákona číslo 114/1992 Sb., o ochrane prírody a krajiny, ktorý priamo spomína možnosť vydania výnimky zo zákazov u zvlášť chránených druhov živočíchov, pre kormorána príznačné najmä v odstavci 2, písm. a) b)²⁰

Podľa zákona o ochrane prírody v § 77a odst. 5 písmeno h) právomoci na vydanie povolenia vo forme rozhodnutia, alebo opatrenia obecnej povahy, v prípade výnimky u druhov zvlášť chránených druhov živočíchov podľa § 56, ktoré majú Krajské úrady v obvode svojej územnej pôsobnosti podľa odst. 3 a 4 v § 77a, sú obmedzené na území CHKO a NP podľa § 78 odst. 8, teda na území CHKO a NP vydávajú rozhodnutia a opatrenia obecnej povahy Správy národných parkov a CHKO. V praxi Krajské úrady výnimky povoľujú, správy CHKO a NP vo väčšine zamietajú. Výnimky nesmú byť povolované v chránených územiach, ktoré majú fungovať ako kľudové oblasti, musia sa vyhýbať vodným tokom, ktoré slúžia ako významné zimoviská vodných vtákov, musí byť presne stanovený počet strelených kormoránov v jednotlivom období, odstrel počas roka nesmie zasahovať do obdobia hniezdenia vtákov a musí byť stanovený spôsob

¹⁸ „lov všetkého čo sa pohne, a všetkého čo vmestím do žalúdka“

¹⁹ Rozvrátením potravných vzťahov v miestnej faune a zrušením celých ekosystémov vodných tokov

²⁰ Výjimku ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů lze povolit

a) v zájmu ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a ochrany přírodních stanovišť,

b) v zájmu prevence závažných škod, zejména na úrodě, dobytku, lesích, rybolovu, vodách a ostatních typech majetku,

kontroly dodržiavania týchto podmienok. V praxi napr. Jihomoravský kraj takýto odstrel aj tento rok povolil.²¹

6. PRÁVNA ÚPRAVA U „BRATOV" SLOVÁKOV

Na Slovensku, sa na rozdiel od Česka vyskytovala ešte v predvojnovom období pomerne stála populácia Kormorána veľkého na južnom úseku Dunaja. Rieka v týchto miestach bola značne široká, prírodné koryto zabezpečovalo dostatok úkrytov pre ryby. Zato však hniezdiaca populácia dosahovala až 2.000 kusov a migrujúca populácia v tých časoch nebola vôbec sledovaná. Tieto najvyššie stavy dosahovala hniezdiaca populácia v rokoch 1933-1934, a od vtedy ich početnosť značne klesala. Roku 1951 bol povolený odstrel 400 párov kormorána v hniezdne kolonii pri Podunajských Biskupiciach, teda polovica vtedajšej kolónie. V 80. rokoch bol hniezdiaci, dokonca preletujúci kormorán vzácnou raritou. No vďaka už spomínanej ochrane, človekom regulovanými vodnými tokmi, ktorých hladina nezamrzala ani počas zimy a vyčisteným korytám riek bez prekážok a úkrytov pre ryby sa od roku 1990 opäť objavila hniezdiaca kolónia na východnom aj západnom Slovensku. Východnej kolónii sa pričinením ľudí, nedarilo a zanikla. Zato západoslovenská kolónia sa usadila a úspešne začala vychovávať mláďatá, pričom v súčasnosti počíta kolónia max. 250 párov. Rovnako ako v celej Európe, kde migračná populácia kormoránov spôsobuje obrovské škody, tak aj na Slovensku, rybári združení v Slovenskom rybárskom zväze (SRZ) uprednostňovali prevenciu pred následnou finančne neúnosnou náhradou škôd. Kormorán je v tom čase na území Slovenska chránený zákonom č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v podľa § 35.²² Od 1. 2. 2003 nadobudla účinnosti vyhláška 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny. Táto vyhláška, obsahujúca v § 39 taxatívny zoznam živočíchov, pri ktorých štát odpovedá za škodu (k § 97 ods. 1 zákona) totožný s českým zoznamom, no navyše je ešte pridaný zubor hôrny. Kormorán veľký je samozrejme na zozname. V zákone č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny však podľa § 97 štát odpovedá za podmienok, v rozsahu a spôsobom ustanoveným týmto zákonom za škodu spôsobenú na území Slovenskej republiky; odst. 1, písm d) rybách chovaných na hospodársky účel v rybníkoch alebo rybochovných zariadeniach

²¹ Kraj povolil odstrel kormoránů. Brněnský denník [online] [cit.2011-11-14], dostupný z http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/kraj-povolil-odstrel-kormoranu20110725.html, vedený pod sp. zn. S - JMK 77333/2011/OŽP/BI

²² (1) Chráneného živočícha je zakázané

- a) chytať, zraňovať alebo usmrtiť v jeho prirodzenom prostredí,
- b) rušiť v jeho prirodzenom vývine, najmä ho vyrušovať v dobe rozmnožovania, výchovy mláďat, zimného spánku, migrácie,
- c) ničiť a poškodzovať jeho biotop, najmä obydlie, hniezdo, miesto rozmnožovania, získavania potravy, odpočinku, preperovania alebo zimovania,
- d) ničiť jeho vývinové štádiá vo voľnej prírode vrátane prázdnych vajec atď....

(ďalej len "ryby"), teda nie na rybách v rybárskych revíroch! Slovenskej právnej úprave tak chýba rozšírenie aké je v Česku v zákone 130/2006 Sb. v článku VIII. - „i rovněž ryby v rybářských revírech".

Vďaka diametrálnym odlišnostiam v chápaní právneho statusu rýb v Česku (kde je ryba vo vodnom toku *res nullius*) a na Slovensku, kde je ryba plávajúca vo vode - rybárskom revíri, vlastníctvom štátu, nemožno v konečnom dôsledku ani pre slovenských, ani českých rybárov dosahovať náhradu škôd spôsobených kormoránom.

Kedže so zmenou slovenskej legislatívy sa asi tak skoro nepohne, ostáva druhá strana, ktorou sa vybral SRZ a rybári - pokúsiť sa o zmenu v legislatívnej ochrane kormorána, túto ochranu zrušiť, alebo aspoň oslabiť, dosiahnuť povolenie odstrelu a zaradiť kormorány na listinu tzv. „škodnej zveri". Od roku 2006 postupuje SRZ rýznym krokom k týmto cieľom, či už cez sformulovanie požiadavku vo forme petície, vypracovaním kvalifikovanej analýzy situácie, osvetou verejnosti a usporiadaním medzinárodnej konferencie. Postavili sa tak do vedenia celoeurópskeho boja proti kormoránom, zastrešujúce také štáty ako Nemecko, Česko, Rakúsko a Maďarsko, ktoré by som označil za „rybárske mocnosti"²³ V petícií sa priamo žiada umožniť lov kormorána v mimo hniezdnom období, a tiež sa očakáva uplatnenie celoeurópskeho manažmentu početnosti kormorána. Konkrétne ide o zaradenie kormorána do Prílohy II. smernice, teda medzi druhy na ktoré je možné poľovať.²⁴ „Žiada tiež Komisiu publikovať bez meškania špecifické pravidlá pre aplikáciu článku 9 "Výnimky" smernice 79/409/EEC v oblasti ochrany divokého vtáctva zacielením efektívnej cesty v riešení vážnych problémov spôsobovaných premnožovaním predátorov a osobitne veľkého kormorána."²⁵ Iniciatíva SRZ sa vyplatila už v spomínanom prejednaní na schôdzi Európskeho parlamentu uznesením INI/2008/2177 - Európskom plánom regulácie populácie kormoránov, a ešte predtým v roku 2006 rozhodnutím Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, odboru ochrany prírody a krajiny o povolení výnimky zo zákazov ustanovených v § 35 odst. 1 písm. a), b) a i) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. „Výnimkou sa povoľuje žiadateľom povereným osobám, za účelom zníženia predačného tlaku kormorána veľkého a eliminácie vzniku škôd na

²³ pre ich skúsenosti v obhospodarovaní rybárskych revírov, množstve a kvalite zarybnenia vodných plôch a pod.

²⁴ preradenie kormorána do Prílohy II. smernice sa pravdepodobne nepodarí. Podľa neoficiálnych názorov nemá ani všeobecnú podporu v Európskom parlamente a takýto návrh by nemusel byť prijatý, navyše pri znovuprejednávaní smernice 79/409/EEC by sa mohli presadiť nové a tvrdšie ochranárske opatrenia voči iným druhom

²⁵ BACO, PETER, K problému kormoránov [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/analyza/k-problemu-kormoranov>>

rybej osádke, v termíne od nadobudnutia účinnosti tohto rozhodnutia do 31. 3. 2006 a od 1. 10. do 31.3.2007, usmrtenie maximálne 600 jedincov kormorána veľkého (*Phalacrocorax carbo*) a s tým súvisiace vyrušovanie, plašenie, preprava a premiestňovanie tohto druhu v období migrácie na území vybraných lovných rybárskych revírov"²⁶ Túto výnimku opätovne vydávalo aj pre zimné obdobie 2007/2008 a 2008/2009, až do 26. 5. 2009, keď Odbor ochrany prírody pre druhovú ochranu a CITES vydal rozhodnutie o povolení výnimky zo zákazov ustanovených v § 35 ods. 1 písm. a), b) zákona. Výnimkou sa povoľuje žiadateľovi (SRZ) odstrel a vyrušovanie kormorána veľkého (*Phalacrocorax carbo*) na všetkých lovných rybárskych revíroch a vybraných chovných rybárskych revíroch SRZ vymenovaných v prílohe tohto rozhodnutia. Z toho vyplýva povolenie odstrelu, rušenia a odplašovania jedincov celoročne vo všetkých vymenovaných chovných revíroch a na všetkých lovných revíroch v období od 1. 10. kalendárneho roka do 31. 3. nasledujúceho kalendárneho roka. Čiže už žiadne obmedzenie v maximálnom počte odstrelených kormoránov ako tomu bolo predchádzajúce sezóny. Toto rozhodnutie platí do 31. 3. 2014.²⁷ Pre motiváciu poľovníkov dokonca Obvodné organizácie SRZ vyhlásili tzv. „zástrelné" vo výške 5 eur, ako príspevok na náboje a motiváciu k zastreleniu kormorána.

7. SVITÁ NÁM NA LEPŠIE ČASY ?

Odpoveď na túto jednoduchú otázku je veľmi zložitá. Možno sa zdá, že po celom množstve legislatívnych zmien, novelizácií a konferenciách, kde je s problémom oboznamovaná čoraz väčšia časť laickej i odbornej verejnosti, po umožnení náhrad škôd spôsobených vybraným druhom zvlášť zákonom chráneného živočícha - kormorána v českej právnej úprave, a po povolení početne neobmedzeného odstrelu počas ťahu migrujúcej populácie cez Slovensko by mala byť odpoveď jednoduchá. Treba však brať v úvahu, že kormorán je rýchlo učentlivý tvor, ktorý za jedno hniezdenie dokáže nahradiť značnú časť človekom odstrelených aj uhynutých jedincov. Keďže v prírode nemá prirodzeného nepriateľa, jedine človeka, je na nás aby sme napravili čo človek dopustil...

Literature:

²⁶ Rozhodnutie Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, odboru ochrany prírody a krajiny o povolení výnimky zo zákazov ustanovených v § 35 ods. 1 písm. a), b) a i) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <http://www.rybybb.sk/dokumenty/2006/rozh_1215%20SRZ%20kormos%20LR%2002.htm>

²⁷ Rozhodnutie Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, odboru ochrany prírody pre druhovú ochranu a CITES [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <http://www.mosrzorlov.sk/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=5:kormoran-velky-vynimka-mzp-sr&Itemid=197>

BACO, PETER,. K problému kormoránov [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/analyza/k-problemu-kormoranov>>

POKORNÁ, Lucie. Náhrada škoda způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů - aktuální otázky, 2010, Dny práva 2010 Brno

SVETÍK, Lukáš. Expanzia kormorána veľkého na Slovensku, 2007, Stredoškolská odborná činnosť

Oficiálne stanovisko Birdlife/SOS [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://www.birdlife.cz/index.php?ID=1787>>

Kraj povolil odstřel kormoránů. Brněnský denník [online] [cit.2011-11-14], dostupný z http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/kraj-povolil-odstrel-kormoranu20110725.html, vedený pod sp. zn. S - JMK 77333/2011/OŽP/BI

Európsky plán regulácie populácie kormoránov - 2008/2177(INI) [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:021E:0011:0015:SK:PDF>>

Rozhodnutie Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, odboru ochrany prírody a krajiny o povolení výnimky zo zákazov ustanovených v § 35 odst. 1 písm. a), b) a i) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <http://www.rybybb.sk/dokumenty/2006/rozh_1215%20SRZ%20kormos%20LR%2002.htm>

Rozhodnutie Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, odboru ochrany prírody pre druhovú ochranu a CITES [online] [cit. 2011-11-14], dostupný z <http://www.mosrzorlov.sk/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=5:kormoran-velky-vynimka-mzp-sr&Itemid=197>

Contact – email

lukas.svetlik@mail.muni.cz